

Szakdolgozat

Kellerné Sólyom Kíra

Gyógypedagógia szak

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- És Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Gyógypedagógia szak

A fogyatékos személyek felnőtt- és időskora
Szakdolgozat

Konzulens: Gelencsérné Dr. Bakó Márta
egyetemi docens, tanszékvezető

Készítette: Kellerné Sólyom Kíra

Gyógypedagógia szak

Levelező tagozat

Neveléstudományi Intézet

Gyógypedagógia Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. Fogyatékossgal élők fogalmának meghatározása	6
2.2. Fogyatékossgal élő személyek számának alakulása	6
2.3. A fogyatékossg típusai	7
2.3.1. Látási fogyatékossg	7
2.3.2. Hallási fogyatékossg	7
2.3.3. Mozgási fogyatékossg	7
2.3.4. Beszéd fogyatékossg	7
2.3.5. Értelmi fogyatékossg	7
2.3.6. Autizmus spektrum zavar	8
2.3.7. Halmazott fogyatékossg	8
3. A felnőttsg kérdésének meghatározása	8
3.1. Felnőttkor	9
3.2. Időskor	10
4. A fogyatékos személyek integrációja a mai Magyarországon	10
4.1. Társadalmi integráció	10
4.2. Munka, felnőttképzés	12
4.3. Munkaerőpiaci (re)integráció	14
5. Fogyatékossgal élő személyek lakhatási és ellátási lehetőségei	16
6. Kutatás bemutatása	18
6.1. Kutatásmódszertan	18
6.2. Gyöngyfa Napközi Otthon bemutatása	19
6.3. Interjú bemutatása	22
7. Eredmények	33
8. Összegzés	37
9. Irodalomjegyzék	38
10. Jogszabályok	39
11. Mellékletek	40

„Áldott, aki a segítségünket kéri, mert a legnagyobb szükségünk arra van, hogy szükség legyen ránk. Áldottak mindazok, akik tudják, hogy én is ember vagyok, és nem várják el tőlem, hogy Szentként viselkedjem, csak azért, mert sérülten születtem.”

(Marjorie Chappell: Sérült emberek boldogsága)

1. Bevezetés

Mindig is foglalkoztatott a kérdés, hogy milyen lehetőségei vannak a fogyatékos személyeknek felnőttként és idős emberként napjainkban. Hiszen tudjuk, a gyerekek számára vannak egységes módszertani központok, intézmények, valamint az elmúlt évek alatt komoly szerepet kapott az integrációjuk is. Azonban a felnőttek ellátási, munkavállalási lehetőségeiről nagyon keveset lehet hallani, akárcsak társadalmi integrációjukról. Míg sok szakirodalom foglalkozik ezzel a témával a gyermekekre fókuszálva, ez a szám sokkal alacsonyabb a felnőttek esetében.

Tapasztalataim és meglátásom szerint a mai Magyarországon sajnos még mindig ritka az elfogadó, nyitott attitűd a fogyatékossgal élő személyekkel szemben nyílt közösségi tereken és munkahelyeken egyaránt. Az emberek bámulják őket, a munkáltatók sok esetben elzárkóznak foglalkoztatásuk elől. Úgy gondolom, hogy ez a viselkedés teljes mértékben eltér az Európai Unió által elfogadott normáktól, szabályoktól, melyek hazánkra is vonatkoznak annak fényében, hogy Magyarország 2004 óta az Európai Unió tagja. Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény elfogadásával Magyarország vállalta, hogy megteremti és eleget tesz a megfogalmazott alapelveknek, többek között:

„c) teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;

d) a fogyatékossgal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;

e) esélyegyenlőség;”. (2007.évi XCII. törvény, 3.cikk)

Ezekkel a megfogalmazásokkal ellentétben a fogyatékossgal élő személyek lehetőségei nagyon korlátozottak az élet minden területén. Ahhoz, hogy esélyegyenlőségüket, elfogadásukat megteremtsük, véleményem szerint szükség lenne érzékenyítő programokra, akár országos, megyei, városi szinten, akár intézményi szinten. A gyermekek esetében már magát az iskolai integrációt is tekinthetjük érzékenyítésnek az ő korosztályukban, de csak remélni tudjuk, hogy ennek valóban pozitív eredménye születik évek múlva. Éppen ezért

napjainkban a gyerekek többet találkoznak fogyatékkal élő személyekkel, mint a felnőttek, akik alapvetően korukból adódóan is nehezebben formálhatóak a személyiségüket, elveiket illetően. Mindez pedig hozzájárul, ahhoz, hogy elzárkóznak a sérült emberek foglalkoztatásától, befogadásától, tehát az esélyegyenlőség az élet ezen terén sem valósul meg, annak ellenére, hogy a korábban említett egyezmény 27.cikkében így fogalmaztak:

„1. A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek munkavállaláshoz való jogát, másokkal azonos alapon; ez magában foglalja egy, a fogyatékossgal élő személyek számára nyitott, befogadó és hozzáférhető munkaerő-piacon szabadon választott és elfogadott munka révén nyerhető megélhetés lehetőségének jogát. A részes államok védik és segítik a munkához való jog érvényesülését - ideértve azokat is, akik a munkavégzés ideje alatt váltak fogyatékoská -, azáltal, hogy megteszik a szükséges lépéseket, akár törvényalkotás útján is, annak érdekében, hogy többek között:

a) megtiltsanak mindennemű, a fogyatékossgal alapján történő, a munkavállalás bármely formájával kapcsolatos hátrányos megkülönböztetést, beleértve a munkaerő-toborzás, az alkalmazás és a foglalkoztatás feltételeit, a foglalkoztatás folytonosságát, a szakmai előmenetelt, valamint a biztonságos és egészséges munkakörülményeket;”. (2007.évi XCII. törvény, 27.cikk)

Véleményem szerint az emberek gyakran megfeledkeznek arról, hogy a fogyatékossgal nem minden esetben társul értelmi akadályozottsággal és azt gondolják sokkal gyengébb képességekkel rendelkeznek, mint mások. Ez mindamelllett, hogy sokszor nem felel meg a valóságnak, úgy gondolom nem is releváns, hiszen mindannyian mások vagyunk és különbözünk egymástól, eltérő képességekkel, készségekkel rendelkezünk. Részben ezt kellene tudatosítani embertársainkban, ösztönözni egymást az elfogadásra és gyermekeinket, a jövő generációját is ebben a szellemben kellene nevelni, hogy a későbbiekben megvalósulhasson a fogyatékos személyek esélyegyenlősége, elfogadása és ne érje őket sem hátrányos, sem másfajta megkülönböztetés.

2. Fogyatékossgal élők fogalmának meghatározása

Az elmúlt évtizedekben a „fogyatékossgal élők” fogalmának számos definícióját olvashattuk, hallhattuk. Ennek ellenére a mai napig nem született egy egységes, általános meghatározás. A 2013. évi LXII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításának egyik legfontosabb változása a fogyatékossgal élő személyek fogalmának megváltozása, mely szerint:

„az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyébjelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja;”. (2013. évi LXII. törvény § (1))

Az Egészségügyi világszervezet (továbbiakban WHO) A funkcióképesség, a fogyatékossgal és az egészség nemzetközi osztályozása című kötetében három eltérő fogalmat különböztet meg: károsodás, fogyatékossgal, hátrány. A károsodás az egyén pszichológiai, fiziológiai funkciójának rendellenessége. A fogyatékossgal az adott személy bizonyos tevékenységeinek csökkent, megváltozott képességét jelenti, míg a hátrány inkább az ember társadalomban való helyzetét jelképezi. A fogyatékossgal miatt hátrányos helyzetbe kerülnek a társadalomban, szerepük betöltését akadályozzák, korlátozzák nemtől, kortól, társadalmi és kulturális tényezőktől függetlenül. (WHO, 1980)

2001 májusában fogadták el a fent említett kötet kidolgozott változatát, amelyben a három korábbi fogalmat felváltotta egy osztályozási rendszer, ami lehetővé teszi a pozitív jellemzők feljegyzését is.

2.2. Fogyatékossgal élő személyek számának alakulása

A Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) 2016-os adatai alapján 2001 és 2011 óta csökkent a fogyatékossgal élő személyek száma. 2001-hez viszonyítva több mint 100 000 fővel, 2011-hez viszonyítva több mint 80 000 fővel csökkent a népességük.¹ Ezek az adatok nincsenek fogyatékossgal típusra bontva, azonban mint említettem, tapasztalataim szerint az

¹ Központi Statisztikai Hivatal: 4.1.1.33. Fogyatékossgal élők. URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0033.html (Letöltés ideje: 2022.05.25.)

emberek gyakran hajlamosak a fogyatékoság alatt rögtön az értelmi fogyatékoságra gondolni, ezért fontosnak tartom tisztázni a különböző típusokat.

2.3. A fogyatékoság típusai

2.3.1. Látási fogyatékoság

A látási fogyatékoság során a sérülés a vizuális úton történő tapasztalatszerzést érinti. A károsodás történhet a szemben, a látóidegben vagy az agyban. Bármely testi fogyatékosághoz hasonlóan kialakulása történhet öröklés, méhen belüli sérülés útján, a szülés következtében vagy a későbbi életszakasz során valamilyen sérülést követően is. A fogyatékoság ezen típusa nem csak a látás sérülésével vagy akár teljes elvesztésével jár, de az adott ember személyiségfejlődését is megváltoztathatja. Két csoportja van: vakság és gyengénlátás.

2.3.2. Hallási fogyatékoság

A hallási fogyatékoságnak szintén több csoportja van. Súlyossága szerint beszélhetünk nagyothallásról és siketségről. A maradandó sérülés létrejöttének okai lehetnek: örökletesség, fogamzás előtt és után történő ártalom, várandóság ideje alatti fertőzés, szülés közben fellépő károsodás, születés után fellépő károsodás, betegség, zajártalmak bármely életszakaszban. Mindezek különböző mértékben okozhatnak hallássérülést.

2.3.3. Mozgási fogyatékoság

A mozgásszervi fogyatékoság esetében fontos megvizsgálni, hogy gyógyítható betegségről vagy maradandó károsodásról beszélünk. Az említett fogyatékoság a normális anatómiai, élettani vagy pszichés működések tartós vagy végleges zavarát, hiányát jelenti. Betegségek, balesetek, genetikai ártalmak következtében alakulnak ki. Lehet egy végtag amputálása, bénulás, adott testrész hiánya.

2.3.4. Beszéd fogyatékoság

A beszédzavar a beszéd képességének rendellenességét jelenti, ide tartoznak a beszédhibák is, amelyek komplex jelenségek. Beszédhibának tekintjük a kiejtésben történő zavarokat (pöszesség vagy orrhangzás), a ritmuszavarokat (dadogás, hadarás).

2.3.5. Értelmi fogyatékoság

Az intellektuális képességzavar alapvető oka a központi idegrendszer sérülése, amely az idegrendszer fejlődésének korai szakaszában alakul ki. Nem betegség, hanem örökletes úton vagy valamilyen sérülés, betegség következtében jön létre. Fontos azonban, hogy nem minden központi idegrendszeri sérülés következménye az értelmi fogyatékoság. A WHO IQ szerinti

osztályozása szerint megkülönböztetünk enyhe-, közép súlyos-, súlyos- és legsúlyosabb értelmi fogyatékoságot.

2.3.6. Autizmus spektrum zavar

Az autizmus spektrum zavar egy élethosszig tartó idegrendszeri fejlődési állapot, mely során a szociális kapcsolatok és a kommunikációs képességek csökkent mértékben mutatkoznak meg, valamint kihat az érdeklődésre és a viselkedésre is. A tünetek megjelenésének súlyossága és formája különbözik. Az enyhébb és súlyosabb viselkedésminták széles spektrumon helyezkednek el.

2.3.7. Halmazott fogyatékoság

Halmazott fogyatékoságnak tekintjük, amikor egy személynél egyszerre több fogyatékoság van jelen.

A felsoroltak lehetnek veleszületett rendellenességek, azonban kialakulhatnak felnőtt- és idős korban is például valamilyen baleset következményeképp. Szakdolgozatom témája is ezekre a korosztályokra fókuszál, így elengedhetetlennek gondolom a felnőtté válás kérdésének megvitatását.

3. A felnőtté válás kérdésének meghatározása

A felnőtté válás kérdésével hosszadalmasan lehetne foglalkozni, számos kérdés felmerülhet a témában: „Mikortól lesz valaki felnőtt?”, „Mitől felnőtt, a felnőtt?”, „Milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie egy felnőttnek?”, „Milyen kötelességek, feladatok jellemzik ezt az életkori szakaszt?”. A felnőtté válást megvizsgálhatjuk biológiai szempontból és jogi szempontból egyaránt. Előbbinél a biológiai érettség elérését, utóbbi esetében a nagykorúvá válást – Magyarországon a 18. életév betöltését, az Egyesült Államokban a 21.életév betöltését – és cselekvőképességet tekintjük a felnőtté válásnak. Azonban arról, hogy valójában hány éves kortól lesz valaki felnőtt, megoszlanak a vélemények. Napjainkban azt gondolom, hogy a felnőtt életéről a munkavállalás, családalapítás, párkapcsolat/házasság, életkor, felelősség és az önálló életmód, ami eszükbe jut általában az embereknek és mindezek valóban jellemzőek is az említett időszakokra. A fogyatékosággal élő személyeknél ez a felsorolás bővíthető olyan jellemzőkkel, mint az olvasni tudás, kávéfogyasztás, érett viselkedés, külső tulajdonságok. Emellett náluk a gyakran megjelenő belső tulajdonságok is nagyon szélsőségesek. A kedvesség,

segítőkészség, türelmesség, hűség, jóság, vidámság, békesség mellett előfordulhat az agresszivitás, düh, hazugság, kedvesség hiánya is.

Fejlődés lélektani szempontból nyolc szakaszra bontható az egész életen át történő személyiségalakulás: a csecsemőkor, a kisgyermekkor, az óvodáskor, az iskoláskor, a serdülőkor, a fiatal felnőttkor, a középső felnőttkor, végül pedig az időskor. Szakdolgozatom témáját tekintve én az utóbbi kettőre, tehát az érett felnőttkor és az időskor szakaszára fogok fókuszálni, így szeretném ezeket részletesebben, mélyebben ismertetni. Azonban fontos leszögezni, hogy a korai életszakaszok rendkívül fontos szerepet töltenek be az ember személyiségének fejlődésében, kialakulásában, hiszen minden életkornak megvannak a maga sajátosságai, olykor nehézségei, amik hozzájárulnak a majdani felnőtt életéhez és személyiségéhez egyaránt. Egy fogyatékkal élő személy életében több krízishelyzet is előfordulhat, amelyek tovább nehezítik az adott életkort. Gondolok itt akár arra, hogy a csecsemőkor idején a sérült gyermek és az anya egymásrahangelődése már nehezítő körülmény lehet, ha az anya nem kap elegendő visszajelzést a babájától, nehézséget jelent viselkedésének, reakcióinak megértése, ezáltal pedig szorongani kezd. Mindamellett, hogy a csecsemő megérzi a szülőn ezeket az érzéseket, számára is kiszámíthatatlanná válik a világ és ennek következménye lehet a későbbi életszakaszok során, hogy tehetetlennek érzi magát, nem tudja megfelelő módon jelezni szükségleteit.

3.1. Felnőttkor (adulthood)

Michael Cole és Sheila R. Cole a Fejlődéslélektan című könyvükben ezt az életszakaszt így jellemezték:

„A serdülőkor és az időskor közötti szakasz. Az egyének felnőttkorban érik el a teljes érettséget és a törvény előtti felelősséget.”²

Tekintve, hogy ez a szakasz hosszabb időtartamú, elkülönítünk fiatal felnőttkort (20-35 év) és középső felnőttkort (35-65 év). Előbbi időszakot az elköteleződés vagy ellenkezője, az elszigetelődés jellemzi, míg utóbbit a következő nemzedék felnevelése. Abban az esetben, ha ez nem valósul meg, énközpontú emberekké válhatnak. 30 éves kortól már érezhető a testi képességek élettani mutatóinak romlása. A férfiakkal ellentétben a nőknek egyénenként változó életkorban megszűnik a biológiai képessége a gyermekáldásra.

² Michael Cole, Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, 1997. 690.p.

3.2. Időskor (old age)

„Az élet késői (általában 65 év feletti) időszaka, amelyet csökkent testi képességek és (sok társadalomban) csökkent szociális felelősség jellemez – gyakran a függőség állapotát létrehozva. „³

Az időskor során az emberek az élet értelmét fontolgatják, múltjuk döntéseit vizsgálják és igyekeznek megelégedést keltve elrendezni azt. Ez a folyamat sok esetben kudarchoz vezethet, amiből a kétségbeesés következik. Ebben az időszakban, vagyis 65 éves kor felett kezdenek el gyors ütemben romlani a biológiai képességek.

Eleinte csak a gyermekfejlődés kutatásával foglalkoztak, azonban a nyugdíjkorhatár intézményesítését követően a felnőttkor elemzése is népszerűvé vált. Ezt a figyelmet elősegítették az egészségügyben és orvosi ellátásban történő változások is. A felnőtt- és időskori fejlődés irányváltásai a folyamatos társadalmi változások miatt történnek. Különösen azok vannak rá kihatással, amik a családot és a munkát érintik.

4. A fogyatékos személyek integrációja a mai Magyarországon

A fogyatékos személyekkel és a megváltozott munkaképességű emberekkel kapcsolatban a befogadó szemlélet megjelenése hazánkban is új kihívásokat jelentett az oktatáspolitikai területén is (Némethné, 2009). Először az integráció fogalmát fontos tisztázni, mely beolvastást, beilleszkedést, egységesülést jelent. Szakdolgozatom témájához le kell szűkíteni a fogalmat a társadalmi integrációra, mely során a hangsúlyt az együttes tevékenységre kell fektetni. Ennek feltétele a növekvő szolidaritás, illetve, hogy a fogyatékossgal élő és a nem fogyatékossgal élő embereknek kölcsönösen alkalmazkodniuk kell egymáshoz, mindkét fél ad és kap valamit. Ebben az értelmezésben a társadalmi integráció ellentéte a kizárás és a dezintegráció. (Berszán, 2008.)

4.1. Társadalmi integráció

Az integrációs törekvések már évekkel ezelőtt elkezdődtek, de még napjainkban is folyamatosan tartanak. A közbeszéd gyakran külön társadalomként – sérültek társadalmaként – beszél a fogyatékossgal élő személyekről. Ennek feltehető okai, hogy saját intézményeik, alapítványaik és törvényeik vannak. Ugyanúgy működnek, mint bármely másik közösség,

³ Michael Cole, Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, 1997. 691.p.

ezáltal rétegződésnek is tekinthetjük a helyzetüket. A törvényekre azonban pontosan azért van szükség, hogy az ország elősegítse a feléjük irányuló elfogadást, társadalmi integrációt, valamint, hogy segítsen megteremteni számukra az esélyegyenlőséget. Az utóbbihoz szükséges intézkedések megalapozásának érdekében létrehoztak egy 2015-től 2025-ig szóló Országos Fogyatékosügyi Programot, melyben szintén nagy szerepet kapott a társadalmi integráció témája.

„A Program a fogyatékoságot társadalmi és emberi jogi kérdésként értelmezve, a fogyatékos személyeket önálló, önmagukért felelős, jogképes embereknek tekinti. Ezért külön intézkedések útján, az oktatáson, a nevelésen, valamint a képzésen keresztül, továbbá szociális, egészségügyi, közlekedési és munkaerő-piaci szolgáltatások útján javasolja előmozdítani azt, hogy a társadalom aktív és megbecsült tagjai lehessenek.”⁴

Ahhoz, hogy minél sikeresebben valósuljanak meg ezek a törekvések, fontos, hogy a különböző települések – kisebb és nagyobb népességű egyaránt – igyekezzenek lehetőségeikhez mérten segíteni, támogatni a fogyatékosággal élő személyek közösségbe történő beolvasztását. Ennek érdekében a Programban a következőket fogalmazták meg:

„Támogatni kell a fogyatékos személyeket és családjaikat körülvevő közösségek erősítését és azok együttműködését, amelyek helyi szinten tudnak hozzájárulni a fogyatékos emberek társadalmi integrációjához”.⁵

Egy korábbi tanulmányban, amiben a lakosság attitűdjét vizsgálták, az az eredmény született, hogy az emberek az autizmus spektrum zavarral és az értelmi fogyatékosággal élőkkel a legelítéletesebbek. Ennek okául az ismerethiányt, valamint az elérhető szolgáltatások mennyiségét és minőségét határozták meg. Nem csak azért fontos az említett beilleszkedés, hogy minél teljesebb életet élhessenek, hanem azért is, mert befolyásolja a fogyatékosággal élő személyek lehetőségeit, amelyekről véleményem szerint nagyon keveset hallani, olvasni. Különösen a felnőttképzés és a munkaerőpiac területén. Ennek egyik valószínű oka az, hogy valóban nagyon korlátozottak a lehetőségeik, esélyeik e téren. Az integráció lényege nem csupán az, hogy az épületeket és közlekedési eszközöket akadálymentesítsük számukra, hanem vonjuk be őket a döntéshozatalba, valósuljon meg a függetlenségük és esélyegyenlőségük. Legyen esélyük tanulásra, munkavállalásra, karrierépítésre, minőségi szolgáltatások igénybevételére és egy olyan biztos élet kialakítására, amire az átlagnépességnek meg van a

⁴ Országos Fogyatékosügyi Program. Bp., 2015. 26.p.

⁵ Országos Fogyatékosügyi Program. Bp., 2015. 20.p.

lehetősége. Ahhoz, hogy a fogyatékossgal élő emberek megfelelően be tudjanak kapcsolódni a társadalomba, elengedhetetlen a rehabilitáció. A WHO megfogalmazása szerint a rehabilitáció olyan szervezett segítség, amit a társadalom nyújt az egészségben, testi vagy szellemi épségben ideiglenes vagy végleges károsodás miatt fogyatékos személynek, hogy helyreállított vagy megmaradt képességei felhasználásával ismét elfoglalhassa helyét a közösségben. Történhet orvosi, pedagógiai, szociális vagy foglalkozási formában. Míg az 1998.évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról 4.§-ban ez olvasható:

„rehabilitáció: az egészségügyi, mentálhigiénés, oktatási, képzési, átképzési, foglalkoztatási, szociális rendszerekben megvalósuló folyamat, amelynek célja a fogyatékos személy képességének fejlesztése, szinten tartása, a társadalmi életben való részvételének, valamint önálló életvitelének elősegítése;”⁶

A média is nagy szerepet vállal az integrációban, de nem feltétlen pozitív értelemben. A fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos stigmatizáló képekkel vagy azzal, hogy egyáltalán nem beszélnek róluk, fokozzák a társadalom előítéletességét és ismerethiányát.

4.2. Munka, felnőttképzés

Nehezíti a fogyatékos személyek munkaerőpiaci integrálását, hogy közülük sokan nem rendelkeznek korszerű szaktudással, szakképzettséggel, azonban ehhez elengedhetetlen számukra a felnőttképzés. Erre elsősorban célszervezeteknél, szociális foglalkoztatónál van lehetőségük, csekély számban pedig képző központoknál, munkaügyi központoknál. A 2015-2025 közötti időszakra vonatkozó Országos Fogyatékossgügyi Program szerint:

„A fogyatékos személyek útja a számukra megélhetést biztosító végzettség megszerzéséig állapotukból fakadóan többnyire lényegesen szövevényesebb, mint ép társaiké. Ezért fontos, hogy a fenti célokat támogató szakpolitikák a korai intervenció, nevelés, oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás egyes szakaszait összefüggő folyamatként, komplexen kezeljék, és ennek megfelelően, összehangoltan tervezzék a szükséges fejlesztéseket. Az iskolai szocializáció meghatározó tényező a továbbtanulás, a későbbi munkahelyszerzés és munkavégzés, az önálló életpálya alakítása, és így végső soron a társadalmi integráció tekintetében is.”⁷

⁶ 1998.évi XVI.tv. a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról 4.§.

⁷ Országos Fogyatékossgügyi Program. Bp., 2015. 5.p.

A korábbi évek során a munkaerőpiaci és felnőttképzési integráció legnagyobb akadályja az akadálymentesítés hiánya volt. Ennek oka, hogy az emberek az akadálymentesítés hallatán arra asszociálnak, hogy a mozgás- és látássérült emberek számára megkönnyítsék az adott épületbe történő bejutást. Azonban valójában a komplex akadálymentesítés magába foglalja a további fogyatékosággal – autizmus spektrum zavarral, intellektuális képességzavarral, hallási fogyatékosággal – élő emberek bejutáson kívüli szükségleteinek megteremtését is. A mozgáskorlátozott emberek oktatásához szükség van ergonómiailag megfelelő bútorokra és a képzés során egy olyan személyre, aki segíti őket a közlekedésben, valamint utazásaik megszervezésében is. Látássérült emberek esetén Braille eszközökre van szükség, főként, ha a képzés informatikai jellegű. Emellett speciálisan nagy formátumú írott tananyaggal és hangostankönyvvel is rendelkezniük kell. Igényeik szerint biztosítható egy segítő személy a számukra a mozgássérültekhez hasonló okokból kifolyólag. A hallássérült személyeknek az induktív hurkos erősítővel felszerelt oktatótermek és indukciós hurokerősítővel felszerelt párnák mellett szükségük van telefonra, amellyel tudnak SMS-t küldeni és fogadni is. Képzésük ideje alatt elengedhetetlen a tolmács jelenléte. Intellektuális képességzavarral élőknek pedig könnyen érthető tananyagra és gyógypedagógus jelenlétére, segítségére van szükségük a megfelelő oktatáshoz. Azonban egy felnőttképzési intézményekkel elvégzett kutatásból⁸ kiderült, hogy sok esetben nincsenek pontosan tisztában azzal, hogy törvényileg kit tekinthetnek fogyatékosággal élő személynek, sokan plusz tehernek élik meg az érintettek képzésen történő részvételét. Mindemellett érzékelik annak problémáját, hogy a dolgozók nem rendelkeznek megfelelő ismerettel, tudással ahhoz, hogy segíteni tudják a képzésekhez való egyenlő esélyű hozzáférést, így megjelenik az erre irányuló továbbképzések szükségessége is.

A képzésre történő jelentkezést követően a fogyatékosággal élő személyeknek részt kell venniük egy szakmai alkalmassági vizsgálaton, valamint kompetencia mérésen. A vizsgálat során megnézik a jelentkező fizikai, szellemi és lelki állapotát, képességét, lehetséges egészségi elváltozásokat és romlásának esélyét. Abban az esetben, ha a felmérés pozitív elbírálással végződik, lehetőség van pályaaorientációs és pályakorrekciós szolgáltatások igénybevételére, melyek segítik a résztvevőt abban, hogy sikeresen tudjon bekapcsolódni a képzésbe, később pedig a munkaerőpiacra. Amikor lehetőséget kapnak a felvételre, akkor először egy tájékoztatót kell részt venniük, majd meg kell írniuk egy tesztet, amit egy elbeszélgetés követ és ennek eredménye alapján nyerhetnek felvételt.

⁸ Hangya Dóra: Szerettem volna ugyan tanulni, de sosem mertem belevágni a nehézségek miatt. In.: Opus et Educatio 5.évf.2.sz. 2017. 159-187.p.

4.3. Munkaerőpiaci (re)integráció

Ahogy korábban írtam a fogyatékossgal élők munkaerőpiaci (re)integrációját nagyban megnehezíti a szakképzettség hiánya vagy az alulképzettség. Esélyegyenlőségük kiteljesedésének részét képezi, hogy lehetőséget kapjanak munkavállalásra, akár integrált formában is. Az Országos Fogyatékossgügyi Programban nem csak a társadalmi, hanem a munkaerőpiaci integráció is hangsúlyt kapott:

„A fogyatékos személyek munkaerő-piaci integrációja terén kulcsszerepet játszanak az egyes alternatív munkaerő-piaci szolgáltatók, ezért fontos cél területi lefedettségük bővítése, az általuk nyújtott szolgáltatások fejlesztése.”⁹

A korábbi években bevezettek munkavállalási támogatásokat és szabályokat, valamint speciális állásbörzétet, azonban ennek hatására is alacsony maradt a fogyatékossgal élő személyek iránti munkaerő-piaci kereslet. Mint korábban írtam, meglátásaim szerint a munkáltatók gyakran azt gondolják, hogy a sérült emberek mindegyikét az értelmi képességek gyengesége jellemzi. Ennek oka a témában való tájékozatlanságuk és előítéletességük. Egy munkavállalással kapcsolatos kutatásból, a megkérdezett munkaadók válasza alapján kiderült, hogy gyakori probléma a kollégák toleranciájának, türelmének hiánya is, ugyanis azt is elmondták, hogy a fogyatékossgal élőknek több időre van szükségük a betanulás során.¹⁰ Gyakran előforduló sztereotípiák, hogy könnyebben okoznak károkat, veszélyeztető a munkavégzésük másokra tekintve, illetve, hogy alacsony szintű a munkájuk. Mindezek tekintetében nem meglepő, hogy hátrányos helyzetben vannak a munkavállalás szempontjából is. Véleményem szerint nem csak a sztereotipizálás jelent problémát, hanem az is, hogy nem veszik számításba, hogy a fogyatékossgal élő személyre és életére vonatkozóan milyen pozitív eredmények keletkeznének. Jövedelmet szerezhettek, ami lehetővé teszi számukra a független életet, javítja az önértékelésüket, fokozódik a társadalmi megbecsültség érzése, értelmet ad a hétköznapiaknak, fejleszt a készségeiket és újakat alakít ki, segít megőrizni a lelki és pszichés egészségüket, valamint új kapcsolatokra tehetnek szert.

Munkavégzésük történhet védett munkahelyen egyéni vagy csoportos formában, támogatottan egy felügyelő/irányító jelenlétében vagy piaci formában, amely támogatottságot nem igényel. Ezek fokozatossága fejleszthető a fogyatékossgal élő személy kapacitásától függően.

⁹ Országos Fogyatékossgügyi Program. Bp., 2015. 18.p.

¹⁰ Virág Hanna, Dunás-Varga Ildikó: Értelmileg akadályozott, középúlyosan értelmi fogyatékos munkavállalók a vendéglátásban. In.: Gyógypedagógiai szemle. 49.évf. 2-3. sz. 2021, 200-216.p.

A munkahelyi integráció sikerességének érdekében fontos szerepe van a szociális munkásnak. Átfogó segítséget nyújt arra, hogy a sérült személyek normál munkahelyen végzett munkájukért normál bért kapjanak. Ez a támogatott foglalkoztatás, melyet nyolc lépésből álló program épít fel. A nyolc lépés Berszán Lídia *A fogyatékos személyek társadalmi integrációja* című kötete alapján a következők:

1. *A kapcsolatfelvétel-tájékoztatás*
2. *Az első kontaktus, beszélgetés*
3. *A felmérés*
4. *Felkészítés a munkavállalásra*
5. *A szükséges dokumentáció elkészítése*
6. *A családgondozás*
7. *A munkahelyen történő konkrét betanítás*
8. *Az utókövetés*¹¹

A munkaadók részéről is vannak bizonyos feltételek, amelyeknek meg kell valósulniuk az integráció érdekében. Fontos, hogy legyenek tisztában a fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatásával kapcsolatos szabályokkal, törvényekkel. Mutassanak elfogadó attitűdöt az esetlegesen felmerülő nehézségekkel szemben. Konkrétan és könnyen érthetően tájékoztassák a munkavállalót az elvárásairól, feladatokról. A fogyatékossgal élő személyek munkavállalásához a legtöbb esetben szükség van speciális személyi vagy tárgyi feltételekre (akadálymentesített környezet, rövid, egyszerű kommunikáció, segítő szakemberrel történő együttműködés), melyeket meg kell teremteniük. A munkáltatók mindezek mellett kötelesek a munkahelyen esetlegesen előforduló előítéleteket a megfelelő módon kezelni és megoldani.

Lehetséges munkakörök lehetnek – akár intellektuális képességzavarral élő emberek számára is – a következők: mosodai munka, szerszámkarbantartás, udvarosi, kerti munka, konyhai kisegítői-, takarító-, állatgondozói-, árufeltöltő-, iratrendező-, segítő/szociális-, postai-, raktárosi-, élelmiszeripari-, termék-összeállító-, varrodai-, gondnoki kisegítő munkakörök, megsemmisítő operátor, portás, kézbesítő/irodai kisegítő vagy akár újságok, szórólapok terjesztése.

¹¹ Berszán Lídia: *A fogyatékos személyek társadalmi integrációja*. Kolozsvár., Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2008. 106-110.p.

5. Fogyatékossgal élő személyek lakhatási és ellátási lehetőségei

A fogyatékossgal élő felnőttek számára több lehetőség áll rendelkezésre a lakhatásuk és ellátásuk tekintetében, azonban a három leggyakrabban előforduló a bentlakásos szociális intézmény, a lakóotthon és a magánháztartás. Ezek szakosított ellátások. Önellátásra nem képesek vagy folyamatos segítségre van szükségük. A bentlakásos szociális intézmények olyan fogyatékossgal élő személyeknek áll rendelkezésére, akiknek oktatására, gondozására csak intézményi keretek között van lehetőség. Naponta legalább háromszori meleg étkezést biztosítanak, amellet pedig a mentális gondozásról és az egészségiállapotnak megfelelő ellátásról és lakhatásról is gondoskodnak. A lakóotthonok 8-12 fő befogadására képesek, ellátásuk lehet rehabilitációs célú vagy ápoló-gondozó. Előbbit olyan személyek vehetik igénybe, akik már betöltötték 16. életévüket, azonban a nyugdíjkorhatárt még nem töltötték be. Fontos, hogy az ellátot legalább részben képes legyen önmaga ellátására vagy olyan személy, akinek képességeinek fejlesztése és ellátása csak ebben a formában oldható meg, rehabilitációját családon belül nem tudják biztosítani. Utóbbi teljes ellátást biztosít az igénybe vevő személynek. Ebben a formában az ember fogyatékossgának típusától és súlyosságától függetlenül lehetséges az elhelyezés. A két különböző célú ellátásban az a közös, hogy mindegyiket egy alapvizsgálat, felülvizsgálat előzi meg. A rendszer célja, hogy pontos képet kapjanak a fogyatékossgal élő személyekről, annak érdekében, hogy az egyénre szabott ellátást megfelelően tudják biztosítani. Vannak átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, mint a fogyatékossgal élő személyek gondozóháza. Ennek működését jellemzi, hogy ideiglenes jelleggel, maximum egy éves időtartamra tudják igénybe venni, ha ellátásukat a családban nem tudják megoldani vagy átmenetileg tehermentesíteni szeretnék őket.

Szintén szakosított ellátási forma a támogatott lakhatás, amely szociális szolgáltatást és intézményen kívüli elhelyezést nyújt. Számos szolgáltatási elemet tudnak biztosítani a fogyatékossgal élő személyek számára. Mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó tevékenységeket, felügyeletet, étkeztetést, gondozást, tanácsadást, pedagógiai/gyógypedagógiai segítségnyújtást, szállítást, valamint olyan segítségnyújtást, ami a társadalmi életben való aktívabb részvételüket segíti. Mindezeket egy komplex szükségletfelmérés alapján tudják biztosítani.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Ügyfélszolgálati Portálján olvasható az alábbi feltétel:

„...A lakhatási szolgáltatás legfeljebb hat fő számára kialakított lakásban vagy házban, hét-tizenkét fő számára kialakított lakásban vagy házban, vagy legfeljebb ötven fő elhelyezésére szolgáló lakások, épületek együttesében működhet azzal a kitéttel, hogy az önálló életvitelt támogató szolgáltatások helyszíneinek el kell különülni a lakhatási szolgáltatások helyszíneitől.”¹²

Végül a magánháztartásokat is fontos megemlíteni. Két csoportra osztják: egy-, illetve többszemélyes háztartásra. A KSH 2006-os Statisztikai Módszertani Füzetében a következő meghatározások olvashatóak:

- a) *„egyszemélyes háztartás, azaz egy személy, aki egyedül él egy külön lakóegységben, vagy aki albérlőként a lakóegység egy vagy több elkülönített szobájában lakik, de nem csatlakozik a lakóegység többi lakóinak egyikéhez sem, hogy részét alkossa az alábbiakban meghatározásra kerülő többszemélyes háztartásnak; vagy¹³*
- b) *többszemélyes háztartás, azaz két vagy több személy csoportja, akik együttesen foglalják el egy lakóegység egészét vagy egy részét, közösen látják el magukat élelemmel és az egyéb, létfenntartáshoz szükségesekkel. E csoport kisebb vagy nagyobb mértékben közösen használja jövedelmeit.”¹⁴*

A magánháztartásokban mindig van egy háztartásfő, a fogyatékossgal élő személyek esetében ez lehet az egyik szülő, testvér vagy akár a párjuk, házastársuk is. Sajnos meglátásaim alapján az ebben a formában élő fogyatékossgal élő személyek és családjaik többsége hátrányos helyzetbe sorolható. A háztartásfőnek gondoskodnia kell az adott személyről, ellátásáról, esetleges rehabilitációjáról, kezeléseiről, ami nem csak rengeteg idővel, de magas anyagi költséggel is jár. Ezekhez a költségekhez mérten pedig igen alacsony azaz összeg, amit a fogyatékossgal élő személyek támogatására adnak. 19 500 vagy 24 000 forint (annak feltételei, hogy ez mitől függ az 1998.évi XXVI. törvény 23./A §-ban olvasható) a mai világban zajló folyamatos infláció mellett szinte semmire nem elég.

¹² Emberi Erőforrások Minisztériuma Ügyfélszolgálati Portál: Szociális szolgáltatások rendszere. URL: <https://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/szocialis> (Letöltés ideje: 2022.05.26.)

¹³ Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai Módszertani Füzetek, 47: A háztartás és a család fogalma. Bp., 2006. 17.p.

¹⁴ Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai Módszertani Füzetek, 47: A háztartás és a család fogalma. Bp., 2006. 18.p.

6. Kutatás bemutatása

6.1. Kutatásmódszertan

A kvalitatív kutatás kifejtős kérdéseket tartalmazó, félig strukturált interjú alapján, melynek a fogyatékkal élő felnőttek nappali ellátásával foglalkozó intézmény vezetője volt az alanya. Kérdéseimmel igyekeztem minden fontos információra kitérni és fokozatosan felépíteni őket. Emellett strukturált megfigyelést is alkalmaztam az intézményben eltöltött idő alatt, többek között a zeneterápia jellegű foglalkozás során, valamint dokumentum- és interjú elemzést is végeztem.

A fogyatékos személyek felnőtt és időskora című témán belül a fogyatékos felnőtt emberek ellátására, munkavállalására és integrációjára szeretnék orientálódni. Úgy gondolom, hogy a témának ezen része komoly jelentőséggel bír és fontos kérdésekre terjed ki, de az elmúlt években nem sok kutatás foglalkozott erre fókuszálva. Ezen szeretnék ezzel a kutatással változtatni.

A tanulmány célja feltérképezni, milyen lehetőségeik vannak az ellátás és a munkavállalás területén, valamint hogyan tudnak az ellátó intézmények segíteni ebben és az integrációjukban. Míg a mai iskolás korú gyermekeknek van lehetőségük különböző szakmákat elsajátítani, mint például, varrónő, konyhai kisegítő, addig a mai fogyatékos felnőttek és idős korúak számára ez nem minden esetben volt opció. Ennek alapján kutatási kérdéseim a következők:

1. A fogyatékkal élő felnőttek és időskorúak számára milyen ellátási és munkavállalási lehetőségeik vannak napjainkban?
2. A felnőttekkel foglalkozó ellátási intézmények hogyan és milyen módon tudnak segíteni az ellátottak társadalmi integrációjában, munkavállalásában?
3. Milyen a munkáltatók hozzáállása a fogyatékkal élő felnőttek és időskorúak foglalkoztatásához?

6.2. Gyöngyfa Napközi Otthon bemutatása

Az intézmény 1988. február 8.-án kezdte meg működését 20 férőhellyel, akkoriban a fenntartója a kaposvári Városi Tanács volt. Célul tűzték ki, hogy a tanköteles korból kikerült fogyatékos fiatalok számára nappali ellátást biztosítsanak és hozzásegítsék őket az önellátáshoz és az önálló életvezetéshez. 2011-től az intézmény fenntartója a Kaposvár-Sántos Intézményfenntartó Társulat lett, 2016. január 1-től pedig a Kaposvári Szociális Központ egy ellátási területként végzik tevékenységüket, működésük 32 fő ellátására szól. Jelenlegi nevét 2005-ben vette fel az intézmény. A napközi otthon nem oktatási, hanem szociális szférába tartozó intézmény. Alapelveik közé tartozik a humánus értékrend, multidiszciplináris szemlélet, normalizációs elvek szerinti ellátás, cselekvésbe ágyazott ismeret átadás és ismeretszerzés, valamint a többségi társadalomban való aktív részvétel. Az intézményvezető elmondása alapján kollégáinak hitvallása a következő:

„Nem az a legfontosabb, hogy a fiatalok értelmi képességei alacsonyabbak az átlagnál, hanem az, hogy embertársi kapcsolataikban kiegyensúlyozott teljes életet éljenek.”

A szakmai vezető 2000 óta dolgozik az intézményben, amely igen nagy utat járt be az évek során. Akkoriban egyáltalán nem volt jellemző gyógypedagógus alkalmazása a nappali ellátásban, ami igen megnehezítette a gondozott fiatalok fejlesztését. A helyzetüket az sem könnyítette meg, hogy nem volt – bár napjainkban sincs még sajnos – megfelelő módszertan az értelmi fogyatékos felnőttek oktatására. Az intézmény dolgozói igyekeztek ezt kiküszöbölni amennyire lehetséges és adaptálni a szükséges anyagokat számukra. Az idő elteltével lehetőségük nyílt gyógypedagógus, valamint gyógypedagógiai asszisztens kolléga alkalmazására is, ami a mindennapokban nagy segítséget nyújt számukra és lehetővé teszi a kliensek hatékonyabb, sikeresebb fejlesztését.

Az interjú kezdete előtt megtekinthettem az intézményt, ahol a későbbiekben gyakorlaton is részt vettem, amelynek köszönhetően az ellátottakkal is volt szerencsém megismerkedni és időt tölteni, nem utolsósorban pedig személyesen megtapasztalni a mindennapjaik működését, amit a szakmai vezető elmondott a beszélgetésünk során. A körbevezetés alkalmával láthattam, hogy rendelkeznek csoportszobával, könyvtárszobával, tornaszobával, zeneszobával, kreatív szobával, tankonyhával, munkaszobával, étkezővel és természetesen egy szép nagy udvarral is.

A sok helyiség lehetővé teszi számukra azt, hogy az intézmény falain belül számos szabadidős programot tudjanak rendezni, megvalósítani. Többek között húsvétot, anyák napját, nyár búcsúztató kerti-partyt, mikulást, karácsonyt, egészségmegőrzést szolgáló programokat és még sok mást. Mindezek mellett igyekeznek intézményen kívüli programokkal is gazdagítani a kliensek élményeit és tapasztalatait: kirándulásokat szerveznek, színházlátogatáson vesznek részt vagy éppen hangversenyt tekintenek meg. Mindezek alapján a számukra szervezett programokat 3 csoportba tudom elkülöníteni. Az egyik csoportba tartoznak az intézmény falain belül megvalósuló fejlesztő foglalkozások, amelyek nagyon fontosak a tankötelezettség után is. Az értelmileg akadályozott fiatalok a tanköteles kor betöltését követően többnyire kikerülnek a szervezett oktatás keretéből. Tanulással töltött éveik alatt elérték bizonyos képességbeli szintet, sérülésük mértékétől függően rendelkeznek némi ismerettel a kulturtechnikák területén, valamint kisebb-nagyobb mértékben képesek az önellátásra és munkavégzésre. Ahhoz, hogy önmaguk lehetőségeit megismerjék, énképük kiteljesedjen, önmagukhoz képest minden területen fejlődhessenek és ezáltal tartalmas életet élhessenek, további tudatos fejlesztésre van szükség. Ezek pedig a saját kidolgozású MOZAIK program alapján történnek, amiről az interjú során részletes bemutatást kaptam. Ez a későbbiekben olvasható. Több, alacsonyabb létszámú (6-8 fő) csoportot alakítanak ki figyelembe véve a személyek életkorát és fejlettségi szintjét. Főbb módszerként alkalmazzák a szemléltetést, megfigyelést és bemutatást, hiszen a leghatékonyabb a közvetlen valóság megtapasztalása. Emellett használják az internetet és füzeteket is. A programot 2001-ben hozták létre és többnyire ez alapján szervezik mindennapjaikat, azonban ebben az évben már igyekeznek bevonni mellé a projekt alapú oktatást is. A szigorúbb szempontok alapján elkülönített kiscsoportos foglalkozásokkal szemben, ez a módszer lehetővé teszi, hogy az ellátottak közösen együttműködve végezzenek gyakorlatorientált, a mindennapi élet problémáira, helyzeteire, dolgaira vonatkozó tevékenységeket. A heti foglalkozásokat igyekeznek úgy összeállítani, hogy fejlődjenek a kommunikációs képességeik, adaptív képességeik, szociális készségeik stb. Lehetőségem volt megtekinteni egy zeneterápia jellegű foglalkozást, amely számomra is remek élményt nyújtott. A zeneszobájuk az emeleten van kialakítva, így az esetleges kiszűrődő hangok nem zavarják meg a többiek tevékenységét. A helyiségbe érve mindenki választ magának egy tetszőleges hangszeret. Ezt követően a gyógypedagógus olyan feladattal indít, amely segít számára felmérni, hogy kinek milyen az aktuális hangulata, van-e valami problémája és annak megfelelően tudja alakítani a további játékokat, munkaformákat, módszereket. Egyaránt volt frontális, önálló és páros munka is. A résztvevőkön végig látható volt a felszabadultság érzése, hogy elengedték magukat, kikapcsolódtak, de közben fejlesztve volt a figyelmük, a kommunikációs

képességeik, gondolkodásuk, hallásuk, ritmusérzékük és nem utolsósorban egy együttműködő képességük. A foglalkozás végén a jutalom mindig egy kívánság dal, mindenki kérhet egy-egy számára kedves zenét, amit közösen elénekelnek. A gyógypedagógus a terápia időtartamát a résztvevők energiájához és motiváltságához igazítja. Van, amikor 20 perc után azt látja rajtuk, hogy mennének már és van, amikor még a 45 perc is kevés, így ehhez alkalmazkodik.

A második csoport, amit elkülönítenék az szintén az intézmény falain belül megvalósuló szabadidős programok, amiket említettem pár sorral feljebb is (ünnepek, nyárbúcsúztató). Ezek közül számos olyan van, amelyek alkalmával behívják a hozzátartozókat vagy például különböző társulatokat kérnek fel. Áprilisi hónapban a Kultúr Találka együttes látogatott el hozzájuk egy remek koncerttel. Mondhatni hagyománnyá vált már az is, hogy minden decemberben karácsonyi műsorral készülnek, amire meghívást kap többek között a város polgármestere és a Kaposvári Szociális Központ igazgatója is. Az ilyen lehetőségek remek tapasztalatszerzést biztosítanak a kliensek számára, ahol a többségi társadalom tagjaival van alkalmuk kapcsolatot teremteni. A másik szemszögből szemlélve szintén nagyon hasznos, hiszen az emberek megismerkedhetnek a fogyatékossgal élő személyekkel, betekintést nyernek mindennapi tevékenységeikbe. A legfontosabb mégis az, hogy ez által fejlődnek az ellátottak szociális képességei, kommunikációs képességeik. A hozzátartozókkal közös, szervezett programok remek élményt is nyújtanak, ugyanis ilyenkor gyakran szerveznek játékos feladatokat, versenyeket. Szerepet kap a csoporton belüli aktivitás, a környezeti viselkedés, a feladatvégzés közbeni figyelem, a szervezett játék közbeni viselkedés, az érzelmek kifejezése vagy éppen egy esetleges konfliktus esetén annak kezelése, megbeszélése.

A harmadik csoportba végül az intézményen kívüli programokat sorolnám. A Covid járvány előtt rendszeresen kaptak meghívást iskoláktól különböző programokra, ami szintén segít a többségi társadalommal történő kapcsolatteremtésben, valamint az iskolás korú gyermekek érzékenyítésében. Hiszen minél korábban találkoznak, ismerkednek meg a fogyatékossgal élővel, annál előbb és nagyobb eséllyel alakul ki bennük az elfogadás érzése, ami meghatározza a majdani felnőtt létüket is. Sajnos ezen meghívások száma lecsökkent, de rengeteg más lehetőséget igyekeznek biztosítani számukra. Legutóbb a kaposvári Polgárok Háza megnyitójára készültek egy kézműves foglalkozással, ahol a vendégek tavaszi díszeket készíthettek el. A mintadarabok előzetes elkészítését is a Gyöngyfa ellátottjai alkották meg az esemény előtti nap. A rendezvény remek színteret biztosított a társalgás, a mások iránti pozitív attitűd, a segítségnyújtás és az etikus viselkedés, az illemszabályok gyakorlására. A szervezett kirándulások alkalmával megismerkedhetnek tágabb környezetükkel, új helyeket fedeznek fel.

Ilyenkor általában étteremben ebédelnek, ahol fontos az étkezés közbeni viselkedés, illemszabályok betartása. Pontosan ez az egyik oka, amiért nagyon fontosak az intézményen kívülre szervezett programok. Az ellátottaknak ugyanis ekkor nyílik a legtöbb lehetőségük az etikai normák gyakorlására, aminek kiemelt szerepe van, hiszen csak az tud sikeresen beilleszkedni a társadalomba és azt tudják elfogadni, aki mindezekkel tisztában van és be is tartja őket.

6.3. Interjú bemutatása

Az interjúm során mielőtt kutatásom fő témájára fókuszáltam volna, elengedhetetlennek gondoltam, hogy jobban megismerjem az intézményt, így első kérdéseim a napközi otthon céljára, feladataira, valamint a működésére orientálódtak. A fogyatékosok nappali intézményének célja az értelmi fogyatékosokkal és/vagy halmazott fogyatékosokkal élő személyek életminőségének javítása az optimális önállóság biztosításával, az emberi méltóság megélésének elősegítése, az önbecsülés erősítése, a pozitív énkép kialakításával a szocializáció fejlesztése, a normalizáció és az integráció elősegítése céljából. Az intézmény célja továbbá a fogyatékos személyek minél függetlenebb önállóvá válásának, önálló életvitelének elősegítése, a közösségi, társadalmi életben való aktív részvétel előmozdítása. Alternatívák biztosítása a fogyatékos személyek részére a szabadidő eltöltéséhez, sportoláshoz, kikapcsolódáshoz, valamint az aktivitás növelése és az integráció elősegítése.

A fogyatékosok nappali ellátásának feladata a szolgáltatást igénybe vevők készség- és képességfejlesztése, gondozása, gyógypedagógiai támogatása, foglalkoztatása, szabadidejük hasznos eltöltésének, valamint intézményen belüli és kívüli programok biztosítása, társadalmi integrációjuk elősegítése és az esélyegyenlőség megvalósulásának előmozdítása.

Az intézmény szolgáltatásai nyomán biztosítottak a fogyatékosokkal élő személyek egyéni igényeinek megfelelő készség- és képességfejlesztésük, társas kapcsolataik támogatása, valamint a speciális szolgáltatásokhoz és a közszolgáltatásokhoz való hozzájutásuk. Ezen szolgáltatásokat a tanköteles kor felső határának elérését követően (jelenleg 16. életév) lehet igénybe venni, abban az esetben, ha a fiatalnak már a tanulói jogviszonya megszűnt. A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevétele önkéntes, az ellátást igénylő, illetve törvényes képviselője kérelmére, indítványára történik. Ha az ellátást igénylő személy cselekvőképtelen, a kérelmet, illetve az indítványt – az érintett személy véleményét lehetőség szerint figyelembe véve – a törvényes képviselő terjeszti elő. A korlátozottan cselekvőképes

személy a kérelmét, indítványát a törvényes képviselőjének beleegyezésével vagy – ha e tekintetben a bíróság a cselekvőképességet nem korlátozta – önállóan terjeszti elő.

A fogyatékos személyek nappali intézménye a mindenkori tankötelezettségi kor felső határát betöltő személyek számára nyújt szolgáltatást. Az intézményben nem gondolható az a személy, aki veszélyeztető magatartást tanúsít, orvosi ellátást és állandó ápolást igényel.

Természetesen a jelentkezésnek is meg van a maga módja, amihez több dokumentum is szükséges. A felvételi kérelmet szóban vagy írásban kell előterjeszteni átruházott hatáskörben a Gyöngyfa Napközi Otthon nappali ellátás vezetőjénél. A kérelemhez csatolni kell egy formanyomtatványon az orvosi igazolást és jövedelemnyilatkozatot, valamint a fogyatékoság igazolását szolgáló okiratot. A fogyatékoság fennállása igazolható szakorvosi lelettel/véleménnyel, vagy súlyos fogyatékoság fennállását igazoló okiratokkal.

Súlyosan fogyatékos a külön jogszabály szerinti fogyatékosági támogatásban, vakok személyi járadékában, illetve magasabb összegű családi pótlékban részesülő személy. Ezt kétféle módon tudják igazolni: egyrészt az ellátás megállapítását, illetve folyósítását igazoló határozattal vagy más okirattal, másrészt pedig az ellátás megállapításának alapjául szolgáló, a fogyatékoság fennállását igazoló szakvéleménnyel.

Az ellátás iránti kérelemről az adatfelvétel és a rászorultságról való tájékozódás után a Kaposvári Szociális Központ igazgatója dönt. A meghatározott létszámot meghaladó igény esetén az igénybejelentőt 8 napon belül, írásban kell értesíteni arról, hogy szabad férőhely hiánya miatt várólistára helyezték, és szabad kapacitás esetén a jelzés sorrendjében tudják biztosítani a férőhely betöltését.

Következő kérdésemmel az ellátottak mindennapjairól érdeklődtem. Természetesen van egy kialakult, jól működő napirendjük, amihez tartják magukat. Az intézményvezető ennek ismertetése előtt elmondta, hogy nyitvatartási idejük napi 10 órára szól, tehát reggel 7 órától délután 17 óráig állnak rendelkezésre minden munkanapon alapszolgáltatást nyújtó intézmény révén.

Az ellátottak beérkezése 7 órától 8 óra 30 percig tart. Kivételt képeznek ez alól a munkaviszonyban lévő, dolgozó fiatalok, akiknek 7 óra 10 percre meg kell érkezniük, ugyanis munkaidejük 7:40-től 12:00-ig tart és a kezdésig meg kell reggelizniük.

Azt követően, hogy mindenki megérkezett, 8:30-tól egészen 9:00-ig tart a reggeli, majd délig fejlesztő foglalkozások vannak heti terv szerint, a már említett MOZAIK program alapján,

amiről a későbbiekben részletes tájékoztatást kaptam. Az ebédidő 13:00-ig tart, azután pedig további fejlesztések következnek és/vagy próbák az aktuális eseményekhez kapcsolatosan 15:00-ig. Ekkor következik az uzsonna 15:30-ig, amit szabadidős foglalkozások váltanak fel egészen az ellátottak hazameneteléig. Ennek időpontja egyénenként eltérő, attól függően, hogy a kliens önállóan közlekedik vagy hozzátartozó, illetve támogató szolgálat megy-e érte.

Itt tartottunk egy kis kitérőt a tervezett kérdésekből vagy inkább kiegészítettük egyel, ugyanis a vezető említette az úgynevezett MOZAIK programot, ami felkeltette a figyelmemet, így szerettem volna többet megtudni róla. Ez a fejlesztési program 2001-ben került kidolgozásra az intézmény által és az értelmileg akadályozott fiatalok komplex készség, képesség- és személyiség fejlesztésére, valamint felnőtté válásuk segítésére irányul. Így tehát a program fő célja és feladata az értelmileg akadályozott személyek komplex fejlesztése, különös tekintettel azokra a funkciókra, területekre, amelyek az önállósodásukat és a társadalmi beilleszkedésüket segíti. Az értelmi fogyatékosággal élő emberek számára - a tanköteles kor elérése után is - további tudatos, többirányú, fejlődésüket támogató foglalkozások szervezésére van szükség ahhoz, hogy önmaguk lehetőségeit megismerhessék, énképük kiteljesedhessen, képességeik minden területen tovább fejlődhessenek és így tartalmas életet élhessenek, társadalmi integrációjuk minél magasabb szinten valósulhasson meg. A vezető elmondása alapján ez a komplexitás nyolc fejlesztési területen keresztül történik (1. és 2. számú ábra):

1. A mozgás – mozgásfejlesztés, testnevelés
2. Irodalom – nyelv, kommunikáció, beszéd
3. Zene – éneklés, zenehallgatás
4. Képzőművészet – rajzolás, mintázás, kézimunka
5. Mindennapi tevékenységek: munka, játék, hobbi
6. Énkép – önismeret
7. Interperszonális kapcsolatok alakítása
8. Erkölcsi értékek alakítása

A felsoroltakról bővebb információkat is megosztott velem. A mozgásfejlesztés transzfer módon hat valamennyi szomatikus, kognitív és emocionális területre. Az irodalom a nyelv, beszéd, kommunikáció fejlesztésében kap szerepet. Célja, hogy egyéni lehetőségekhez mérten, elsősorban beszéd- és kommunikációfejlesztést valósítsanak meg (írás és olvasás megtartása,

metakommunikáció, alternatív kommunikációs módszerek stb.). Segít, hogy meg tudják értetni magukat az őket körülvevő világgal és ők is tudják értelmezni az onnan származó jelzéseket. Az éneklés, zenehallgatás és zenélés a testi, pszichikus és percepciós képességeket egyaránt javítja, emellett pedig az auditív képességeket fejleszti és az emocionális területeket is kondicionálja. A képzőművészeteken belül a rajzolásra, mintázásra és kézimunkára helyezik a hangsúlyt, ugyanis ezáltal a tárgyalkotást, vizuális képességeket, finommotorikus képességeket fejlesztik és egyfajta metakommunikatív csatornaként is funkcionál. Befogadóként az alkotás az érzelmekre és a kognitív funkciókra hatva ismereteket nyújt, új gondolatokat ébreszt, míg alkotóként magasabb szintű élmények átélését, az alkotás örömét eredményezi.

A személyiségfejlesztő területek keretében valósul meg az énkép, önismeret, az interperszonális kapcsolatok és az erkölcsi értékek alakítása. Az énkép, önismeret alakítása különösen fontos, hiszen az akadályozottsággal élő emberek nem csak értelmileg, nem csak különféle fizikai képességeikben akadályozottak, hanem teljes pszichológiai értelemben vett mozgási térben is. Ebben az esetben tehát az a cél, hogy elérjék, hogy az egyén saját magát sérülése mellett is tevékeny embernek ismerje meg, éljen békében önmagával, mert ez fontos feltétele az egészséges emberi kapcsolatoknak, és személyiségében rejlő lehetőségek kibontakoztatásának, emellett pedig fókuszálni kell az identitás, az énazonosság és az énkép kialakítására, fejlesztésére. Az interperszonális kapcsolatok tekintetében a cél, hogy a különféle kapcsolati rendszerekben felismerhessék saját szerepüket, tudjanak vele élni, képesek legyenek adni és kapni. Szükséges a szociális tudat fejlesztése is, ezen belül a következőket emelte ki az intézmény vezető: személyközi tudat, rangsor tudat, hovatartozási tudat, szociális kompetencia tudata. Úgy gondolja, minden egyén számára fontos a közösség megléte, a valahová tartozás tudata. A legjelentősebbek ezek közül is azok, amelyek kitüntetett érzelmi fontossággal bírnak, s ezáltal alakítóan szólnak bele az egyén személyiségfejlődésébe. Ilyenek a szülők, nevelők, segítők, rokonok. A kapcsolatok működhetnek szimmetrikusan vagy aszimmetrikusan, de úgynevezett komplementer kapcsolatként is. Mindezekhez azonban elengedhetetlen az erkölcsi értékek alakítása is, hiszen ahhoz, hogy az egyén létezni tudjon egy társadalmi közegben, viszonyulnia kell az általánosan elfogadott társadalmi normákhoz, szabályokhoz. A könnyebb társadalmi beilleszkedés miatt azonban a lehetőségekhez mérten mégis ismerniük és alkalmazniuk kell az alapvető erkölcsi normákat, kategóriákat. Véleménye szerint főként azokat célszerű kiemelni, amelyeket általában minden ember átél neveltetése során, így ezekkel kapcsolatban már kialakult valamilyen szintű morális érzet. Az erkölcsi kategóriák körében olyanok merültek fel, mint a jó-rossz; igaz-hamis; becsület-becstelenség; boldogság-bánat;

szeretet-gyűlölet. Az erkölcsi alapelvek között említette a munkát; generációk viszonyulását; együttélés normáit, míg az erkölcsi tulajdonságokhoz sorolta az akaraterő-makacsságot és a kötelesség-felelősségvállalást. A felsorolt személyiségfejlesztő területek gyakorlására leginkább a korábban említett, csoportokba sorolt, intézményen belüli és kívüli szervezett programok a leghatékonyabb szinterek.

A mindennapi tevékenységek területén belül kiemelt szerepet kap a munka, a játék és a hobbi. A vezető a munkát, a felnőttiséget legjobban jellemző tevékenységként írta le. Tágabb értelemben minden olyan fizikai tevékenység, amely a különféle szükségletek kielégítésére irányul. Ezalatt értendők az önellátással, önkiszolgálással kapcsolatos munkák, illetve az úgynevezett valódi, bérért végzett munkatevékenység. A munka fontosságát azzal indokolta, hogy nem csak cél, hanem eszköz is, ugyanis a mindennapi munkálkodások közben egyre több információt és tapasztalatot szereznek az őket körülvevő környezetről. Megtapasztalhatják, hogy az ember folyamatosan alakíthatja, változtathatja, kellemesebbé és célszerűbbé teheti azt.

A játék és a hobbi elsősorban a rekreáció, a testi-lelki pihenésigény kielégítésére szolgál, de szerepet kap benne a tájékozódás, a belső gazdagodás, művelődés, élmények gyűjtése vagy saját képességeik próbára tétele, nem utolsósorban pedig színtere lehet a – társadalmi – beilleszkedésnek is. Elmondása alapján a fejlesztések elsősorban indirekt módon a mindennapi tevékenységekbe – eseményekbe, szituációkba, tervezett foglalkozásokba – ágyazva történnek. Manapság leginkább különféle projektek megvalósításával igyekeznek élményszerűvé tenni a tevékenységeket. Mindezek során kiemelt figyelmet fordítanak a változatos, egyénre szabott motivációra, rugalmasságra és az egyénre szabott időkeretre, szükség szerint pedig kiscsoportos vagy egyéni foglalkozásokat tartanak. Fontosnak tartják, hogy az egyes tevékenységek fejlesztő hatásuk mellett pozitív élményt is biztosítsanak. A fejlesztés egy folyamat, nem várnak látványos, rögtön szembetűnő eredményeket, de a legapróbb, a mindennapi tevékenységek során megmutatkozó minimális pozitív változás is jelentőséggel bír.

Az intézmény felnőtt korú - értelmi fogyatékos és halmozottan sérült személyeket lát el. A szolgáltatást igénybe vevők csoportja fogyatékoságuk típusa, súlyossága, és életkoruk (18-52 év) alapján erősen heterogén összetételű. (3. számú ábra) Az átlag életkor körülbelül 36 év.

A következőkben kérdéssel arra térünk ki, hogy véleménye, illetve tapasztalatai alapján napjainkban milyen lehetőségei vannak a fogyatékosággal élő fiataloknak, fiatal felnőtteknek. Interjúalanyom úgy gondolja, hogy a „lehetőségeikre” vonatkozó kérdés ebben a formában nagyon sok mindenre irányulhat. Szintén nehéz a válaszadás, ha csak a fogyatékoság a

kritérium, hiszen minden egyes fogyatékosági típusnak megvannak a sajátosságai, amelyek befolyással vannak a lehetőségeikre is. Általánosságban erre azt szokta válaszolni, hogy a fogyatékos személyek „lehetőségeit” elsősorban az őket körülvevő környezet támogató minősége határozza meg. Ha optimálisak az egyén számára az úgynevezett kontextuális tényezők – környezeti és személyes –, akkor a fogyatékoság ténye kevésbé szab határt a lehetőségeiknek. Nyilván, ha ezek nem biztosítottak, úgy a lehetőségekről nem, vagy csak korlátozottan beszélhetünk. Kutatásomhoz fontosnak tartottam megvitatni, hogy mennyire lehetséges, mennyire lehet sikeres a társadalmi (re)integrációjuk. Úgy gondolja, ha humánus szemszögből nézzük ezt a kérdést, tulajdonképpen ezen nem is kellene gondolkodnunk, hiszen a fogyatékoság az emberi lét egyik megnyilvánulási formája. Vagyis, miért kellene integrálni egy embert a saját emberi csoportjába/társadalmába, csak azért, mert valamiben eltér az adott populáció átlagától, például fogyatékosággal él? Attól ő még ugyanúgy ember. Meglátása szerint azonban sajnos itt még nem tart a társadalmi tudat, ezért nyilván kell erről beszélni. Az mindenképpen örömmel tölti el, hogy jobban állunk a fogyatékos személyek társadalmi integrációjának megvalósulásával, mint 20-30 évvel ezelőtt, de úgy érzi, még messze vagyunk az ideális állapottól. Véleménye szerint megértetni és tudatosítani szükséges egy adott társadalom minden tagjában, hogy az örök egészséges léte – vagyis jelen esetben a fogyatékoság nélküli léte – senki számára nincs garancia. Ez egy pillanat alatt megváltozhat bárkinél, vagyis egy betegség vagy baleset következményeként bárki a fogyatékoság állapotába kerülhet. Akkor majd neki sem lesz mindegy, hogy miként gondolkodnak róla a még egészséges létben élők vagy, hogy milyen hozzáféréseket biztosítanak számára a különféle társadalmi javakhoz. Véleménye szerint, amíg ez a gondolkodásmód nem válik általánossá, addig soha nem fogjuk elérni ebben a kérdésben az ideális állapotot. Mindezek hallatán feltettem azt a kérdést is, hogy akkor mi kellene ahhoz, hogy ez a folyamat sikeresebb legyen. Válasza alapján az általánosan megvalósuló komplex akadálymentesítés – fizikai, infokommunikációs és morális – mellett, minél több olyan élethelyzet generálására lenne szükség, ahol a többségi társadalom tagjai és a fogyatékkal élő embertársaik együtt tevékenykedhetnek, együtt élhetnek át pozitív élményeket. Meglátását azzal támasztotta alá, hogy hosszútávon mindannyiunk számára építő jelleggel bírnának, alakítanák a mássághoz való affinitásunkat, erősítené az empátiát és az elfogadást, kialakulna az a sajátos kommunikációs kultúra, amelyet az adott fogyatékosági típus igényel. A fogyatékkal élő emberek is igyekeznek tevékenyen, tartalmasan élni az életüket: természetes módon vannak szükségleteik, vágyaik, terveik. Az azonban, hogy ezek megvalósítását sikerként vagy kudarcként élék-e meg kihat énképük, önértékelésük, önbizalmuk alakulására. Ha a különféle akadályok miatt többnyire csak

kudarccokat élhetnek át, akkor mindez az egész személyiségüket, az identitásukat rombolja, visszahúzódnak, és a továbbiakban egyre inkább inaktívvá válnak, eltávolodnak, szándékuk ellenére saját magukat is kirekesztik. Úgy véli elsősorban ez az, aminek nem szabadna bekövetkeznie. A téma kapcsán kitértünk arra is, hogy melyek azok a társadalmi vagy egyéb problémák, amelyek akadályozhatják a (re)integráció folyamatát. Véleménye szerint ez egy nagyon összetett probléma. Az egyik tényező bármilyen furcsa is az, hogy a ma emberére önmagára vonatkoztatva is általánosságban jellemző egyfajta bizonytalanság. Tapasztalatai azt mutatják, hogy sokan saját magukról sem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel, nincs reális énképük. Ez azért alapvető gond, mert e nélkül nem vagyunk képesek tudatosan élni, és egészséges emberi kapcsolatokat kialakítani, sem pedig fenntartani a szűkebb-tágabb társadalmi környezetünkben. Nem szeretne pszichologizálni, de úgy gondolja, hogy így az egyének figyelme folyamatosan önmaguk felé irányul, hisz nincs meg az a biztonságérzetük, amit egy megfelelő önismeret nyújthatna. Ennek következtében folyamatosan egyfajta nehezített élethelyzetben próbálnak talpon maradni, szoronganak és csak magukra fókuszálnak, hogy fenntartsanak valamiféle egyensúlyt. A másokra már nincs energia, kialakul az önzőség, az együttérzés hiánya, az „ez nem az én problémám” közönyössége. Azonban az egyént mindig holisztikusan kell szemlélni, vagyis az adott környezetének a hatásai is befolyásolják, meghatározzák személyes fejlődését. A másik tényező tehát, hogy jelen világunkban sajnos sem a társadalmi, sem a gazdasági folyamatok nem segítik a biztonságérzet elérését, így ezek még inkább felerősítik a fent említett folyamatokat.

Kutatásomban mindemellett választ kerestem arra is, hogy az intézmény tud-e segíteni a munkavállalásban, amennyiben igen, hogyan, ha pedig nem, akkor kihez tudnak fordulni az érintettek ez ügyben. Ennek kifejtését azzal kezdte, hogy felnőtt emberként a valódi bérért végzett munka, a munkavégzés, alapvető társadalmi elvárás, az egzisztencia feltétele. Ugyanakkor spontán módon hozzájárul a személyiség kiegyensúlyozottságához is az önbecsülés, és a hasznosság érzésével. Alapvetően a munka lényege az, hogy az egyén nem csak saját maga, de a környezete számára is hasznos tevékenységet/szolgáltatást nyújt. Azt is elmondta, hogy a különféle fogyatékossgal élő személyek munkavállalási lehetőségeit két irányban kell vizsgálni. Az első az elsődleges vagy nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetősége. Azt gondolja, hogy itt a fogyatékossgal élő személyek munkavállalási lehetőségeit a megfelelő szakmai végzettségük mellett az is meghatározza, hogy a nyílt munkaerőpiacon működő munkáltatóknak milyen az affinitása a fogyatékkal élő személyek foglalkoztatása iránt, egyáltalán rendelkezik-e megfelelő ismeretekkel erről. Gyakran

tapasztalja, hogy az ismerethiányon alapuló előítéletesség, félelem az, ami miatt nem választ fogyatékos személyt a munkáltató egy adott pozícióra, valamint, hogy előtérbe helyezi-e a fogyatékoság tényéből eredő speciális munkafeltételek megszervezését, biztosítását. De tudjuk, hogy gyakran döntő tényező a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása után igénybe vehető különféle támogatások mértéke is. Sajnos ezek miatt a munkáltatók – a profitorientált szemlélet miatt is – kevésbé motiváltak a fogyatékosággal élő munkavállalók alkalmazására, bár nyilván egyedi esetekben erre is lehet példákat találni. Ugyanakkor a fogyatékosági típusok közül az értelmi- és a halmozottan fogyatékos személyeknek van az állapotukból eredően, illetve a megfelelő szakképzettségük hiánya miatt, a legkevesebb esélyük a nyílt munkaerőpiacon való munkavállalásra. Az ő esetüket még azzal is kiegészítette, hogy velük szemben jelentős a pejoratív beidegződés a társadalom tagjaiban. A munkaadók nem szívesen teremtik meg a számukra szükséges speciális munkakörülményeket és hiányzik a célirányos rehabilitációs/habilitációs munkavállalói felkészítés eshetősége is. Ebből kifolyólag szükség lenne az adott munkahelyen az értelmi fogyatékos személyek munkavégzését segítő, megfelelő ismeretekkel rendelkező „mentorokra”, akik sokoldalú támogatást nyújthatnának számukra mindvégig a munkavégzés ideje alatt. Ismeretei szerint ugyanis nincs ilyen státusz. Sajnos azonban olyan esetek is előfordulnak, amikor a hozzátartozók túlzott féltése jelenti az akadályozó tényezőt a munkavállalás során.

Azonban elmondta, hogy vannak az úgynevezett védett vagy akkreditált munkahelyek, amelyek kifejezetten a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatására szerveződtek, ahol mind a munkatevékenységek jellege, mind pedig a munkafeltételeket szabályozó törvényi keretek egyaránt figyelemmel vannak a megváltozott egészségi állapotú munkavállalók terhelhetőségére és speciális munkaegészségügyi igényeikre. Természetesen itt is cél és elvárás a piacképes termékek létrehozása, ezért nyilván ugyanúgy vannak elvárások mind a munkaidő, mind a munkafegyelem terén. Sajnos azonban sokkal kevesebb a védett munkahelyek száma, mint amennyi munkavégzésre képes fogyatékos személy szeretne dolgozni. Véleménye szerint munkavállalás szempontjából, gyakran az is döntő tényező, hogy a fogyatékos személy milyen régióban és milyen településen él, hiszen ezek a lehetőségek nem egyenletesen oszlanak el országosan.

A foglalkoztatásnak azonban létezik egy úgynevezett „home office” változat is, főként azokban az esetekben, ahol a munkavégzés jellege ezt lehetővé teszi. Így például nem lehet akadálya a munkavállalásnak az, hogy a sérült személy fizikailag valamilyen okból nem tud eljutni a munkavégzés helyszínére.

Intézményük a KSZK Gyöngyfa Napközi Otthon 32 férőhelyen 35 beírt értelmi- és halmozottan sérült személyt lát el. Közülük jelenleg 11 fő dolgozik akkreditált munkahelyen. 3 fő az intézmény falain kívül, az Erfo Közhasznú Nonprofit Kft. Kaposváron működő telephelyén, 8 fő pedig az intézmény falain belül a Komló-Habilitas Nonprofit Közhasznú Kft. alkalmazásában. Ez egy több mint 15 éve kialakított lehetőség, és mindent elkövetnek azért, hogy ez a munkakapcsolat minél tovább fennállhasson. Az intézmény a munkavégzéshez csak a szükséges helyet biztosítja, minden más feltételt a komlói cég, mint munkáltató. Az alkalmazásukban álló klienseik többnyire a rongyszőnyegszövesítéshez készítik elő a különféle szabászati hulladékanyagokat napi 4 órában, egy szintén megváltozott munkaképességű varrónő irányításával. Vannak olyan munkavállalók is, akiknek a szerződése a céggel már nem határozott, hanem határozatlan idejű. A 8 főből jelenleg 3 fő számára az itt kapott munkabér a napi megélhetésük feltétele is, mivel egyikük mögött sincs biztonságot nyújtó családi háttér. Ennek hatásairól az alábbiakat mondta:

„Folyamatosan tapasztaljuk a rendszeres munkavégzés jótékony hatásait az ellátottjaink körében, így ennek alapján azt gondolom, hogy minden fogyatékkal élő fiatalnak/felnőttnek dolgoznia kellene, mindannyiuknak szüksége lenne képességeiknek megfelelő munkalehetőségre. „

A munkaadók hozzáállásával kapcsolatos saját tapasztalatairól nem tudott érdemben beszámolni, mert klienseik számára a nyílt munkaerőpiacról eddig még jellemzően nem érkezett megkeresés.

Csekély információval rendelkezttem azzal kapcsolatban, hogy van-e lehetőségük valamilyen képzésre vagy szakmatanulásra, így erről is érdeklődtem Ildikónál. Válaszának köszönhetően megtudtam, hogy körülbelül 8-10 évvel ezelőtt a Komló-Habilitas Nonprofit Közhasznú Kft. egy pályázati keretéből megvalósuló, a munkavállaláshoz és a munkavégzéshez szükséges különféle készségek- és képességek fejlesztésére irányuló képzést biztosított a kaposvári alkalmazottjai részére. Ez a képzés közel fél évig tartott, és vizsgával zárult. Az adott témaköröket nyilván adaptálni kellett ahhoz, hogy azok a kliensek állapotának megfelelően értelmezhetőek legyenek. A Gyöngyfa dolgozói ezt például saját készítésű társasjátékokkal, szituációs játékokkal, különféle ábrákkal, rajzokkal, könnyen érthető kommunikációs technika alkalmazásával valósították meg, és a képzés hatására a (mikro)szervezeti kultúrájuk érezhetően sokat fejlődött. Ez hatékonyabbá tette a mindennapokban a tényleges munkavégzésüket is.

Arról is beszélt, hogy szakmai képzésekre ma már csak oktatási intézményi keretek között van lehetőség (22. életévig), hiszen az OKJ-s képzések megszűntek. Nincs tudomása arról, hogy (akik már betöltötték a 22. életévüket) célirányosan szerveznek-e valahol felnőttképzési formában képzési, átképzési lehetőségeket értelmileg akadályozott emberek számára. Hozzátette, amennyiben valóban nincs ilyen, akkor ez egy újabb szükségletet is jelezhet a felnőtt értelmi fogyatékos személyek esélyegyenlőségének és életkörülményeinek javításában. Az akkreditált munkahelyeken az egyes munkafolyamatokra való felkészítést leginkább a „betanított munka” módszerével érik el, bár elképzelhető, hogy adott esetben szükség lehet valamilyen szakképesítésre is. (A speciális szakiskolákban 22. életévig szerezhettek különféle képesítéseket). Visszautalt a korábbi munkavállalással kapcsolatos kérdésekre és hozzátette, hogy a megfelelő felnőttképzési lehetőségek hiányában nem merül fel még alternatívaként sem az értelmi fogyatékos személyek foglalkoztatása.

Ezt követően elkanyarodtunk egy másik téma felé, mégpedig az ellátottak hozzátartozóival/szüleikkel való kapcsolatra tértünk ki. A napközi otthon, mint ahogy az elnevezéséből is következtethető, nappali ellátást nyújtó intézmény, vagyis klienseik 90%-a családban él. Így természetes, hogy a fogyatékos személy ellátását, speciális szükségleteit csak a családokkal, hozzátartozókkal együttműködve lehet professzionális módon kielégíteni. Alapvető a kölcsönös bizalom, és alapvető a nyílt és őszinte kommunikáció. Nyilvánvalóan ismerniük kell a hozzátartozó személyiségét, habitusát, és azt, hogy mennyire tudta feldolgozni sérült gyermeke/hozzátartozója állapotát. A feltétel nélküli elfogadás szakmai alapelv ebben az esetben is.

Szükségesnek érzi megemlíteni azt a tényt, hogy bizonyos szempontból nemcsak a fogyatékos személyt látják el, hanem másodlagosan a családtagokat, a hozzátartozókat is. Amikor valaki 20-30-40-50 éve nevel/gondoz értelmi sérült, vagy halmozottan sérült személyt, bizony ennyi idő után a pesszimizmus, a jövő iránti aggodalom is megjelenik a mindennapokban. Ezek az érzelmek időnként felerősödnek, máskor kissé háttérbe szorulnak. Így az éppen aktuális állapotukhoz illeszkedően szükséges a velük való szupportív jellegű, egyénre szabott kommunikáció alkalmazása. Összességében elmondható, hogy a családokkal való jó kapcsolat nélkül nem lehetne megfelelően működni, ezért rendszeresen igyekeznek olyan programokat is megvalósítani, amelyek a családtagok számára is élményeket biztosítanak.

Megemlítettem, hogy gyakran olvasni és hallani is arról, hogy azoknak a családoknak, akiknek fogyatékosággal élő gyermekük van, nehéz életkörülményekkel kell megküzdeniük, előfordul munkanélküliség is, ami csak fokozza ezt. Ezzel kapcsolatban kérdeztem tapasztalatairól és

meglátásairól. Véleménye szerint, ha most erre a kérdésre vonatkozóan elemeznénk különféle felméréseket, statisztikákat, a nagy számok törvényének megfelelően bizonyára helytálló lenne ez a megállapítás. Azonban elmondása alapján intézményi szintre vetítve, így, teljes egészében nem lenne helytálló ez a megállapítás. A 35 ellátottuk közül elmondható, hogy egyikük családja sem él kifejezett mélyszegénységben, de nyilván az egyes családok anyagi helyzete nagyságrendileg eltérő. Ahogy végig gondolja, körülbelül a 35 család közül 6-8 család kifejezetten jó anyagi körülmények között él, magasan az átlag felett, és tudomása szerint egyetlen család sem küzd kifejezetten megélhetési gondokkal. Nyilván a jelenlegi gazdasági helyzet mindannyiunk anyagi biztonságát megnehezíti, de talán a legnehebb anyagi helyzetben azok a klienseik élnek, akik mögött nincs megfelelően támogató családi háttér – ez jelenleg 3 fő. A családi kapcsolatok révén merült fel következő és egyben utolsó kérdésem is a vezető felé, amelyben arról érdeklődtem, hogy amennyiben valaki életkorából vagy más okból adódóan nem jogosult már az intézmény ellátására, akkor milyen lehetőségei vannak. Elsősorban felvilágosított, hogy a fogyatékosok nappali intézményi ellátásának nincs felső korhatára. Megjegyzésként hozzáfűzte, hogy szükségszerű és időszerű lenne azonban az értelmi fogyatékos személyek gerontológiai sajátosságait átfogó módon vizsgálni, ezekre az igényekre válaszolni és ennek megfelelően szervezni számukra a szociális ellátási formákat, és azok módszertanát. Ők intézményi szinten egészen addig tudják fogadni a klienseiket, amíg van hova „haza menni”. Amennyiben valaki bármely okból nem tudja a továbbiakban igénybe venni az intézmény ellátását, sajnos túl sok lehetősége nincsen, főként akkor, ha előzetesen már nem adta be jelentkezését valamely lakhatást nyújtó szolgáltatás felé. A különféle fogyatékos személyeket ellátó bentlakásos szolgáltatási formák (szakosított ellátási formák) férőhelyszámai szűkösek, szinte mindenütt várólista van. A legújabb és a legkorszerűbb lakhatási forma a támogatott lakhatás – amelyek jelenleg, csak a már működő fogyatékosokat ellátó bentlakásos intézmények kitagolási programjának keretében jöhettek létre – nagyrészt szintén telítettek, így akár éveket is várakozni kell egy-egy férőhelyre. Ha nagyon sürgős elhelyezésre lenne átmenetileg szükség, akkor elsősorban a rokon kapcsolatokot kellene felkutatni, feltéve, ha van közöttük olyan személy, aki vállalja a további együttélést. Illetve az úgynevezett átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben kellene keresni szabad férőhelyet. Ezek azonban egy, maximum két évig nyújthatnak ellátást, tehát további elhelyezésről kellene ezen időszak alatt gondoskodni. Az idősek otthona egy értelmi fogyatékosággal élő személynek semmiképpen nem ideális és nem is szakszerű ellátási forma, de nyilván ilyen esetben az elsődleges szempont, hogy az adott személy biztonságban legyen. Ugyanakkor

ismert, hogy az idősek ápoló- és gondozó bentlakásos intézményei is telítettek, sok helyen 50-60 fős várólisták vannak. Ennek fényében tehát erre nem tud megnyugtató választ adni.

Emiatt is szükséges, hogy a rálátásukban lévő családokkal időben beszélgessenek arról, hogy egy esetleges krízishelyzet kialakulása esetén, miként tudják a fogyatékossgal élő gyermeküket/hozzátartozójukat biztonságba helyezni. Az intézményvezető rendszeresen biztatja azokat a családokat, ahol a gyermek már 40-50 év körüli, hogy nézzenek körül a bentlakásos intézményekben, adják be a jelentkezést akár több helyre is, hiszen így biztosan van idő számukra arra, hogy tudatosan dönthessenek, tudjanak választani a lehetőségek közül. Egy szülő számára nyilván élete végéig az a legfontosabb, hogy gyermekét jólétben, biztonságban tudja, akkor is, ha a gyermeke már felnőtt, de különösen akkor, ha ezt még egy valamilyen fogyatékossg ténye is indokoltta teszi.

7. Eredmények

Az interjúm során végig érződött a szakmai vezető elhivatottsága és hogy számára ez nem csak egy munka. Örömmel töltött el, hogy mindamelltt, hogy kérdéseimet igen bő válaszokkal illette, igyekezett saját meglátásait, tapasztalatait és véleményét átadni nekem. Beszélgetésünk végig közvetlenül, jó hangulatban zajlott, nem volt olyan kérdés, amelynek megválaszolására az alany ne lett volna nyitott.

Az interjút a megfigyelés módszere mellett, igyekeztem tematikusan elemezni, így átolvasás közben a fontosabb információkból és a mögöttes tartalmakból, olyan különböző témákat alkottam, mint a társadalmi integráció, a munkavállalás, az ellátó intézmény segítségnyújtása és ellátási lehetőségek. Ezáltal egy átfogó képet kaptam a beszélgetésről, amely segít kutatási kérdéseim megválaszolásában. Véleményem szerint a témáknak számos közös pontja van, ezáltal szorosan összefüggenek. A fogyatékossgal élő személyek munkavállalási lehetőségeit befolyásolja a társadalmi integráció sikeressége. Utóbbi elérésének elősegítésében igyekeznek megtenni mindent az ellátási intézmény dolgozói is lehetőségeikhez mérten, így ezzel a témával is összefüggésbe hozható, de szintén megemlíthetjük itt is a munkavállalást, ugyanis számos kliens dolgozik akkreditált munkahelyen az intézmény falain belül. A bizonytalanság sajnos mindegyik területen megjelenik, azonban különösképp a társadalmi integráció és a munkavállalás esetében. Az interjú alapján azt gondolom, hogy egyik sem tud ideálisan működni, létrejönni a másik nélkül. A munka meghatározó részét képezi a felnőttésgnek és az önállósodásnak, nagy jelentőséggel bír. A fogyatékossgal élők munkavállalási lehetőségei

igen korlátozottak. A védett – másnéven akkreditált – munkahelyek kifejezetten az ő foglalkoztatásukra jöttek létre, azonban sajnos sokkal kevesebb van belőlük, mint amennyire szükség lenne. Azt is mondhatnánk, hogy nagyobb a kereslet, mint a kínálat. Ami a nyílt munkaerőpiacot illeti, sajnos a munkáltatók attitűdjéről nem mondható el, hogy nyitottan állnak a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásához. Ezt alátámasztja az is, hogy a Gyöngyfa felé sem érkezett még ilyen jellegű megkeresés. Ennek hátterében számos ok húzódik. Részben a munkáltatók negatív affinitása és hogy nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel. Ez az ismerethiány teret enged az előítéletesség kialakulásának és nem alakul ki motiváció az érintett személyek foglalkoztatásának irányába, még alternatívaként sem merül fel. Mindezt nem csak az interjúalany, hanem a feldolgozott szakirodalmak is alátámasztották. Ez visszavezethető a társadalmi integráció problémáira is, amelynek szintén összetett a háttere és amennyiben kérdésként felmerülne, hogy mi a legfontosabb az ideális állapot eléréséhez, akkor nehéz, sőt, inkább lehetetlen lenne egyet kiemelni. Azt, hogy még nem értük el ezt az ideális állapotot, legfőképpen az bizonyítja, hogy közkedvelt téma az integráció. Ugyanis humánus szemszögből tekintve nem kellene szükségesnek lennie ennek a folyamatnak, azonban a társadalmi tudat visszamaradottsága miatt nagy hangsúlyt kap ez a téma. Tehát fontos lenne, hogy minden emberben tudatosuljon az a tény, hogy nincs garancia az egészséges létre és minél több közös élethelyzet kialakítására kellene törekedni, ezáltal a fogyatékos személyekkel kapcsolatos ismereteik, tapasztalataik is bővülnének. Itt visszakanyarodunk a munkaadók hozzáállásához, akik esetében szintén komoly problémát okoz a speciális munkakörülmények megteremtése, a munkavállalók részéről pedig mindezek hiánya. E területen akadályozó tényező, hogy nem rendelkeznek megfelelő szakképzettséggel, így esetükben leginkább a betanított munka a jellemző. Az sem könnyít a helyzetükön, hogy az OKJ képzések megszűnését követően csak oktatási intézményen belül van lehetőség képzésekre. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a geográfiai elhelyezkedési jellemzőket sem, ugyanis országosan nagy eltérések fordulhatnak elő. Mindezek mellett az igényelhető támogatások is befolyásolhatják a munkavállalási lehetőségeket, valamint a munkaadó attitűdjét. Említettem már, hogy a munka nagy jelentőséggel bír, azonban azt is fontos kiemelni, hogy jótékony hatással van az érintettek fejlődésére, személyiségükre és énképük alakulására. Utóbbinak nagy szerepet tulajdoníthatunk az integráció területén is. Fontos, hogy önmagukról egy reális kép alakuljon ki bennük, erősödjön az önbizalmuk. Ennek megvalósulását segítik vagy olykor hátráltatják azok a tényezők, hogy egy adott történetet sikerként vagy kudarcként könyvelnek el. Az őket ért ingerek is hozzájárulnak ehhez, így az ellátást nyújtó intézmény igyekszik minél több pozitív élményt biztosítani számukra a különböző szervezett programokkal, amelyek remek lehetőséget

biztosítanak számukra a többségi társadalommal való találkozásra. Lehetőségeiket az élet bármely területén befolyásolja és alakítja a fogyatékoságuk típusa, éppen ezért nehéz általánosan nyilatkozni ezzel kapcsolatban. A társadalmi integrációt az eddig felsoroltak mellett nagyban befolyásolja a környezet támogató minősége, a megfelelő kontextuális tényezők megléte. A probléma azzal van ebben az esetben, hogy napjainkban, a folyamatos változások miatt minden ember életéből hiányzik a biztonságérzet és tulajdonképpen az egészséges ember számára is nehézséget okoz a reális énkép kialakítása. Ezek együttese az önfókuszú élet megjelenését eredményezi, ahol mindenkit csak a saját dolgai érdekelnek, így az emberi kapcsolatokat önzőség és közönyösség jellemzi. Ennek fényében kihívást jelent a megfelelő környezet létrehozása.

Tehát kicsit összegezve az eddigieket, elmondható, hogy a társadalmi integráció sikerességét meghatározza a fogyatékosággal élő személyek énképének alakulása, a környezeti hatások, valamint a társadalmi tudat. Annak érdekében, hogy önállósodásukat, ezáltal pedig az integráció folyamatát segítsék, igyekeznek a fejlesztéseket a mindennapi tevékenységekbe ágyazva elvégezni. Az interjú alanyom által vezetett intézménynek erre saját, komplex fejlesztési programja van, amelyben a területek ehhez idomulnak. Törekednek arra is, hogy minél több sikerélményben legyen részük és a lehető legkevesebb kudarc érje őket, de nyilván ez attól is függ, hogy milyen elvárásokat támasztanak önmagukkal szemben, milyen vágyaik vannak, hiszen az intézménynek sem lehet mindenben kompetenciája. A családok gyermekei mindennapjaikat ugyanazon helyen, ugyanazon emberek társaságában töltik. Egy szülőnek az a legfontosabb, hogy gyermeke jól érezze magát és biztonságban legyen. Ehhez elengedhetetlen a vezetőség és a hozzátartozók közötti kölcsönös bizalom és együttműködés. Ezek fektetik le a jó kapcsolat alapjait. Az általam látogatott intézményről biztosan tudom, hogy figyelmet fordítanak a családtagok „gondozására” is, de azt gondolom, hogy ez sok másik ellátást nyújtó intézményben is így van, hiszen erre szükség lehet a gondviselők időnként erősödő pesszimizmusa vagy esetleg felmerülő félelmei miatt. Ezen a témán belül a bizonytalanság a kilátástalan jövőből ered. Azoknál a családoknál, ahol a gyermek már idősebb korú, ott gyakrabban merülhetnek fel különböző aggályok, hiszen a szülők egyik nagy félelme, hogy mi lesz gyermekükkel akkor, ha ők már nem lesznek. Az ellátó intézmény ebben is igyekszik segíteni, azzal, hogy beszélgetnek az esetleges krízishelyzetekről, tájékoztatást és javaslatokat adnak ellátási lehetőségekről. Általános javaslat, hogy idősebb korú gyermek esetén érdemes beadni a jelentkezést már korábban. Annak fényében, hogy napjainkban a lakhatást, valamint különböző ellátásokat nyújtó intézményekben mindenhol hosszú várólista van és a bekerülés

akár évekbe is telhet, ez a logikus lépés. Esetükben az idősek otthona csak abban az esetben jöhet szóba, ha valóban nincs más lehetőség, de ettől eltekintve egyáltalán nem alkalmas a fogyatékos személyek gondozására, hiszen alapvetően nem erre specializálódnak, ezáltal nem adottak a speciális körülmények, szakemberek. Lehetőségeik az ellátás területén szintén korlátozottak így. Elsősorban célszerű megvizsgálni azt, hogy a családban, rokonok között van-e olyan személy, aki egy felmerülő krízishelyzet esetén át tudná venni a gondozást és vállalná is. Ezt is érdemes időben felmérni, hiszen, ha a szülők tudják, hogy családjukba senki nem vállalja ezt a „feladatot”, akkor már tudják, hogy mindenképpen valamilyen intézményi ellátás után kell nézniük. A szakosított ellátási formák közül napjainkban a támogatott lakhatás a legnépszerűbb. Amennyiben nem kerülnek be időbe se lakóotthonba, se más gondozást nyújtó intézménybe, abban az esetben vannak átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, ahol 1-2 éves időintervallumban helyeznek el embereket. Azonban gyakran itt is várólista van.

Az interjú és annak elemzése alapján sikerült választ kapnom kutatási kérdéseimre, amelyeket most össze is foglalom. Az első kérdésem a fogyatékossgal élő személyek ellátási és munkavállalási lehetőségeire irányult. Előbbi esetében a különböző szakosított ellátási formák kerülhetnek szóba, valamint a rokoni kapcsolatok. Fontos észben tartani, hogy előzetes jelentkezés szükséges, figyelembe kell venni a hosszú várólista eshetőségét. Utóbbinál az akkreditált munkahelyek merülhetnek fel lehetőségként, amelyek kifejezetten az ő foglalkoztatásukra jöttek létre. Azt, hogy a nyílt munkaerőpiacon miért nincs esélyük, vagy, ha van, akkor miért csak korlátozottan, a harmadik kérdésben válaszolom meg. A soron következőkben azt szerettem volna megtudni, hogy hogyan tud segíteni az ellátást nyújtó intézmény klienseik társadalmi integrációjában és munkavállalásában. Kiemelt cél beilleszkedésük elősegítése, így ennek érdekében igyekeznek az önállósodás fejlesztésére úgy, hogy mindeközben minél több tapasztalatot, ismeretet szerezzenek a mindennapi tevékenységekkel kapcsolatban. Próbálnak minél több lehetőséget megragadni vagy éppen teremteni arra, hogy kapcsolatot teremtsenek a külvilág, a társadalom és az ellátottak között. Ami a munkát illeti, jelen esetben azzal tudnak hozzájárulni, hogy helyet biztosítsanak annak elvégzésére. Végül utolsó kérdésem a munkáltatók hozzáállására irányult. Ahogy azt említettem a nyílt munkaerőpiacról nem jellemző a fogyatékos személyek megkeresése, ennek legmeghatározóbb oka a megfelelő ismeretek hiányából fakadó előítéletesség, míg a másik oldalról leginkább a szakképzettség hiánya okoz gondot.

8.Összegzés

Szakedolgozatom a fogyatékos személyek felnőtt- és időskoráról szól, ami meglátásom szerint egy igen széleskörű téma. Ebből kifolyólag én a véleményem szerinti legfontosabb területekre igyekeztem fókuszálni. Célom az volt, hogy több releváns információt gyűjtssek az ő esetükben előforduló lehetőségekről a munkavállalás, az ellátás, valamint a társadalmi integráció területén. A témában nekem is voltak előzetes gondolataim, de ezek úgy kerülhettek alátámasztásra, ha egy olyan személynél érdeklődöm, aki a mindennapjait tekintve kellő tapasztalattal rendelkezik ezzel kapcsolatban. Ennek érdekében a strukturált megfigyelés és dokumentum elemzés módszere mellett kvalitatív kutatást végeztem a Gyöngyfa Napközi Otthon szakmai vezetőjével.

Szakedolgozatom első felében kitértem arra, hogy véleményem szerint a fogyatékosággal élőknek rendkívül korlátozottak a lehetőségeik az élet különböző területein, sok ember hozzáállását meghatározza az előítéletesség, melynek megszüntetésére több érzékenyítő programra lenne szükség. Ezen gondolataim megerősítést nyertek interjúalanyom által, aki szintén megemlítette a felsoroltakat. Kutatási kérdéseimet határozottan sikerült megválaszolni, így ennek alapján azt mondhatom, hogy sajnos a fogyatékosággal élők helyzetét tekintve messze vagyunk az ideális állapottól. Azt gondolom, hogy messzemenő változásokat nem fogunk tudni egyelőre elérni, hiszen az egész folyamatnak akadályozó tényezője a minket körülvevő környezet és társadalmunk. Minden embert befolyásolnak a különböző impulzusok, tapasztalatok és sajnos a világban uralkodó jelenlegi helyzet sem nyújtja azt a biztonságérzetet, amire a társadalomnak szüksége lenne ahhoz, hogy embertársaikhoz való hozzáállásuk pozitív irányt vegyen. Emellett pedig számos szolgáltatásra lenne szükség az oktatás területén, hogy a munkában is több sikerélménnyel gazdagodhassanak.

Természetesen ettől eltekintve minden apró változásnak is örülni kell és nem szabad feladni a törekvéseket a minél sikeresebb integráció érdekében. Ehhez azonban továbbra is azt gondolom, hogy sokkal több lehetőséget kellene teremteni a fogyatékos személyekkel való közös időtöltésre és törekedni kellene arra, hogy az emberek több ismeretet szerezzenek velük kapcsolatban. Ennek következtében remélhetőleg egy sokkal nyitottabb hozzáállás alakulna ki részükről.

9.Irodalomjegyzék

Bánfalvy Csaba: Gyógypedagógiai szociológia. Bp. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. 2006. 93-106.p.

Bánfalvy Csaba: A mai integrációs folyamatok és azok előzményei. In: Bánfalvy Csaba (szerk.): Az integrációs cunami. I.köt. Bp., ELTE Eötvös Kiadó, 2008. 18-19.p.

Bernát Anikó, Petri Gábor, Vajda Dorina és Kozma, Ágnes (2022): A fogyatékossgal élő emberek jogaival és társadalmi részvételével kapcsolatos lakossági attitűdök. In: Kolosi Tamás és Szelényi Iván és Tóth István György, eds. Társadalmi riport 2022. TÁRKI Social Research Institute, Bp. 493-505.p.

Berszán Lídia: A fogyatékos személyek társadalmi integrációja. Kolozsvár., Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2008. 19-22.p., 106-110.p.

Berszán Lídia: Fogyatékossgal és családvilágok. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2008. 54-57.p., 92-93.p., 109-114.p.

Gordosné dr. Szabó Anna: Bevezetés a gyógypedagógiába. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 5.p., 23.p.

Hangya Dóra: Szerettem volna ugyan tanulni, de sosem mertem belevágni a nehézségek miatt. In.: Opus et Educatio 5.évf.2.sz. 2017. 159-187.p.

Horváthné Nóth Edit: Fogyatékossgal élő emberek szak- és felnőttképzése. Bp., Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009. 63-73.p.

Kállai György: Integráció és fogyatékossgal. In: Kultúra és Közösség. IV.évf. 2013/1.sz.

Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai Módszertani Füzetek, 47: A háztartás és a család fogalma. Bp., 2006.

Michael Cole-Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan. Bp., Osiris Kiadó, 1997. 60.p., 675.p., 690-691.p.

Országos Fogyatékossgügy Program. Bp., 2015.

Prácsér Tamás: A fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei. In: Tudásmenedzsment: A Pécsi Tudományegyetem TTK Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetének periodikája. 8.évf.1.sz. 2007. 11-14.p.

Statisztikai Módszertani Füzetek, 47: A háztartás és a család fogalma. Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 2006. 17-18.p.

Virág Hanna, Dunás-Varga Ildikó: Értelmileg akadályozott, középsúlyosan értelmi fogyatékos munkavállalók a vendéglátásban. In.: Gyógypedagógiai szemle. 49.évf. 2-3. sz. 2021, 200-216.p.

10.Jogszabályok

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2013. évi LXII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998.évi XXVI. törvény módosításáról

11.Mellékletek

A mellékletben található képek forrása a Gyöngyfa Napközi Otthon szakmai vezetője.

1.számú ábra:

2.számú ábra:

3.számú ábra:

Fogyatékoság típus, súlyosság	Létszám (fő)
Tanulásban akadályozott /enyhe fokban értelmi fogyatékos	16
Down szindróma/közép- súlyos ért. fogy.	15
Középsúlyos értelmi fogy. és autista	2
Halmazottan sérült	2
Összesen:	35

NYILATKOZAT

a szakdolgozat¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Kellerné Sólyom Kira
A Hallgató Neptun kódja: D7J5BY
A dolgozat címe: A fogyatékos személyek felnőtt- és időskora
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: Gyógypedagógia Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023.04.27.

Kellerné Sólyom Kira
Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

Kellerné Sólyom Kíra (D7J5BY) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre **javaslom** / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem***²

Kaposvár, 2023. 04. 27.

Gelencsérné Dr. Bakó Márta
Belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.